

P
RÁVNIČKY
NA
UNIVERSITĚ
A
V PRAKSI

§

Handwritten signature or mark

PRÁVNÍČKY
NA UNIVERSITĚ
A V PRAXI

VYDAL
PRÁVNICKÝ ODBOR
SDRUŽENÍ VYSOKOŠKOLSKY VZDĚLANÝCH ŽEN
V REPUBLICE ČESKOSLOVENSKÉ.
V PRAZE 1928.

*" . . . Je mně divné, že zejména naše úřady, státní
a autonomní, brání se připuštění žen v úřady,
když se tu do značné míry jedná o ženy a dcery
úředníků."*

*Z poselství presidenta T. G. Masaryka
k 10. výročí naší samostatnosti.*

Handwritten signature or initials, possibly reading "J. J. Jones" or similar, written in cursive.

P ř e d m l u v a.

Důvodem, proč vydáváme tuto brožuru, jest naše zkušenost, kterou jsme získaly, když jsme intervenovaly u rozhodujících činitelů v zájmu absolvovaných právniček. Téměř všude — nevyjímaje místa, kde jsme našly vzácné porozumění nebo zase zásadní nesouhlas, — setkávaly jsme se s nedostatečnou znalostí naší skutečné situace. Tato neinformovanost byla všeobecně pokládána za dostatečnou omluvu, někdy i za důvod, aby se o požadavcích, jež jsme přednesly, nemuselo ihned rozhodovati. Poněvadž šlo o kruhy, u nichž se dala určitá znalost poměrů právniček předpokládati, bylo nám jasno, že širší veřejnost je informována ještě méně. Proto připravily jsme pro tisk souhrn informací, názorů a úvah, který rozhodujícím činitelům a celé československé veřejnosti předkládáme. Jsou to informace o našem studiu na universitě, dále o právních předpisech, pokud jsou směrodatné pro přijímání právniček do jednotlivých oborů právní praxe a konečně informace o výsledcích našeho dosavadního úsilí a o tom, jak se uplatňují právničky u nás, a jak v cizině.

Abychom nemluvily pouze samy za sebe, požádaly jsme některé representanty z kruhů právnických, theoretiků a praktiků, kteří ve svém povolání měli již příležitost posouditi, jak se absolventky právnických fakult osvědčují, aby vyjádřili svůj názor na otázku postavení právniček v praxi. Projevy, jež nás došly, uveřejňujeme v plném rozsahu i tam, kde snad stanovisko naše se liší od názoru pisatele. Jména, jimiž jsou dopisy zde otištěné podepsány, jakož i projevené názory utvrzují nás znovu v pevném přesvědčení, že naše požadavky jsou spravedlivé. vzdáváme všem váženým pisatelům opravdové díky za pomocnou ruku, již nám tak ochotně podávají a vzácná slova důvěry, jimiž nás v naší těžké práci průkopnické posilují.

Shodou okolností vydáváme tuto brožuru ve dnech jubilejních oslav desátého výročí naší samostatnosti, které jsou zároveň desítiletým jubileem ženského studia právnického. Je tedy tato brožura jakýmsi součtem výsledků našeho, deset let trvajících snažení a výkazem dobytých posic.

Bohužel splnilo se jen málo z toho, co jsme očekávaly. A proto otevřel-li prvý 28. říjen naší samostatnosti ženám právníké fakulty universit jako samozřejmý důsledek nového života,

nebude jistě neskromným přání právniček, aby desátý 28. říjen otevřel jim dosud nedobytně uzavřené brány služby soudní a koncept. stát. služby. Nedostane se tím právničkám žádného daru. Bude to jen čestné splnění závazku, k němuž prvý 28. říjen rozhodující činitele slavně zavázal. Prvým bodem plnění tohoto závazku jest povinnost umožnit absolventkám práv. fakult, aby mohly u vědomí veškeré své zodpovědnosti změřiti síly a dokázati schopnosti, neboť jediné tak lze přesvědčiti veřejnost, že i v těchto oborech práce může žena právě tak jako muž přinést společnosti lidské stejný prospěch.

*Právnícký odbor
Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen
v R. Č. S.*

Právničky na universitě a v praxi.

Studium.

Ženám bylo umožněno státi se řádnými posluchačkami právnické fakulty Karlovy university usnesením profesorského sboru ze dne 28. října 1918. Boj o otevření této fakulty ženám trval poměrně velmi dlouho, uvážíme-li, že filosofii mohly v bývalém Rakousku studovati již od r. 1897. Na žádost Sdružení akademicky vzdělaných žen podal universitní senát již r. 1908 mín. kultu a vyučování příznivé dobrozdání o možnosti studia žen na práv. fakultě a již před tím některé studentky byly zapsány jako hospitantky; nedočkavše se však svolení k řádnému studiu, přestupovaly na jiné fakulty. Povolení ke studiu nebylo přes četné další kroky uskutečněno zejména pro odpor mín. spravedlnosti.

Teprve v Čsl. republice byl tento dlouholetý požadavek žen splněn. University Karlova, Masarykova a Komenského, jakož i universita německá otevřely své práv. fakulty ženám za stejných podmínek jako mužům.

Na universitách byly ženy úplně zrovnoprávněny s muži. Byly přípustěny ke všem zkouškám jak státním, tak i přísným zkouškám doktorským, takže již v roce 1922 promována první žena sl. Anděla Kozáková doktorem veškerých práv. O tom, že rovnoprávnost mezi ženami a muži byla a jest na právnické fakultě spravedlivě dodržována, svědčí skutečnost, že profesorský sbor této fakulty, když mu předložila v letošním roce kvalifikovaná juristka JUDr. Jarmila Veselá svoji habilitační práci, nerozpakoval se nikterak a seznam její způsobilost, jmenoval ji docentkou práva a řízení trestního. Dr. B. Němčická byla na univ. Komenského promována sub auspiciis.

Takové bylo studium, jiná však je prakse. Když výtečně kvalifikované první juristky počaly se ucházeti o místa ve státní službě, shledaly, že diplomy, udělené ženám, neposkytují těchže možností jako diplomy, udělené mužům. Všeobecně zavládlo přesvědčení, že nepříznivé stanovisko stát. úřadů zastraší ženy a znechutí jim právnická studia. Příložená statistika však ukazuje, že právničky se nedaly odraditi a že ve stále větším počtu nastupují obtížnou průkopnickou dráhu, aby usnadnily cestu budoucím.

*Stav řádných posluchaček na právnických fakultách
čsl. universit v letech 1918—1927:*

V letech	U n i v e r s i t a									
	Karlova		Masarykova		Komen- ského		Německá		Celkem	
	semestr		semestr		semestr		semestr		semestr	
	zimní	letní	zimní	letní	zimní	letní	zimní	letní	zimní	letní
1918—1919	30	23	—	—	—	—	—	—	30	23
1919—1920	73	75	4	3	—	—	10	8	87	86
1920—1921	133	123	13	14	—	—	8	27	154	164
1921—1922	125	105	18	15	7	6	23	14	173	140
1922—1923	150	136	25	24	12	12	16	12	203	184
1923—1924	163	141	28	25	15	15	14	13	220	194
1924—1925	161	145	22	21	25	26	28	25	236	217
1925—1926	179	157	29	24	30	28	34	26	272	235
1926—1927	185	163	25	21	28	26	48	41	286	251

Do konce roku 1927 promovalo celkem 92 právníček, z toho 70 na univ. Karlově, 10 na univ. Masarykově, 3 na univ. Komen-
ského a 9 na univ. německé.

Položíme-li si otázku, zda soustavné odmítání žen s právní-
ckým vzděláním úřady státními má právní podklad, musíme jí
zodpovědětí záporně.

Není žádného ustanovení zákonného, jež by jako podmínku
přijetí do státní služby konceptní stanovilo mužské pohlaví.

Pragmatika (nař. ze dne 21. ledna 1914) neobsahuje ve svém
obsahu ustanovení, jež by vylučovalo ženy z přijetí do státní
služby. Odst. 3. § 1. cit. nař. odkazuje na ustanovení jednotli-
vých resortů pokud jde o podmínky přijetí do státní služby urči-
tého odvětví a také platový zákon ze dne 24. VI. 1926 čís. 103.
Sb. z. a n. předpokládá ženské zaměstnance; avšak ani speciální
předpisy jednotlivých oborů státní správy žen nevylučují.

Předpisy o přijímání do služby soudcovské na příklad také
neobsahují ustanovení, že podmínkou je mužské pohlaví ža-
datele (srov. § 4 zák. o organizaci soudní z 27. XI. 1896 č. 217
ř. z., § 1. a sl. instrukce z 3. V. 1853 č. 81 ř. z.); bývá-li jako
argumentu právníckého pro podepření názoru, že požadováno je
mužské pohlaví žadatele, užíváno ustanovení § 17. cit. instr. a
§ 44 zák. z 21. V. 1868 č. 46 ř. z., obsahující zákaz, aby u téhož
soudu byli ustanoveni příbuzní určitého stupně a užívající pro

to výrazu »strýc a synovec«, nikoliv paralelních výrazů pro příbuzné ženského pohlaví, je zapomináno, že i v jiných zákonech, tak na př. v zákonu trestním, zák. volebních atd. je často užíváno termínů označujících pohlaví mužské, a výraz ten bývá vztahován i na obdobné případy, kde se jedná o osobu ženskou. Že užívání shora uvedených ustanovení jako argumentu proti přijímání žen do soudcovské služby nelze juristicky odůvodnit, je nejlépe viděti z té okolnosti, že této argumentace nebylo nikdy užito při konkrétním odmítnutí ženy ucházející se o přijetí do přípravné služby soudcovské, kdy zajisté rozhodující činitelé by byli rádi podepřeli odmítání žen juristicky, kdyby to bývalo bylo jen trochu možné. Téměř všechna odmítnutí žen žádajících o přijetí do definitivní státní služby konceptní nebyla vůbec motivována.

Pokud jde o právní podmínky přijetí k úřadům samosprávným, jsou již ustanovení tato řešena s praesumpcí, že budou přijímány do jejich služeb i ženy. Tak pravidla o úpravě platových a některých služeb. poměrů zaměstnanců hlav. města Prahy ze dne 6. září 1926, schválená Zemským výborem výnosem čj. 154122/II. z 10./XII. 1926, předpokládají žen. zaměstnance ve všech kategoriích služeb. tím, že obsahují ustanovení o dovolených mateř. a o tom, že zaměstnankyně nemají nároku na výchovné a pensij. požitky pro své děti. Ostatně úřady samosprávné vyřešily otázku přijetí žen do koncept. služby nejen v právních předpisech, ale i v praxi v jejich prospěch.

Velmi šťastnou pro naši otázku je úprava advokacie podle zák. z 31. ledna 1922 č. 40 Sb. z. a n. Zákon tento nikde výslovně neustanovuje, že by i žena mohla vykonávat advokacii (opačný případ by byl pro nás nebezpečný, protože by bylo lze pak v jiných oborech užívatí zákona tohoto argumento a contrario) — předpokládá však, že ženy vykonávají praxi advokátní, protože v § 3 odst. 2 obsaženo je speciální ustanovení pro případ, že žena vykonávající advokacii pozbude čl. státního občanství sňatkem uzavřeným s cizincem.

Že nebezpečí argumentace a contrario, o němž jsme se právě zmínili, je opodstatněno, je nejlépe viděti z toho, že v praxi vyskytl se případ, kde žadatelka o praxi notářskou byla notářskou komorou*) odmrštěna s poukazem na to, že, kdežto advokátní řád obsahuje výslovné ustanovení o připouštění žen k advokacii, notářský řád ustanovení takového neobsahuje, a že je proto přijímání žen k notářství nepřipustné. Argumentace tato není správná, protože shora cit. zákon nikde »výslovně« žen k advokacii nepřipouští, nýbrž toto připuštění tacite předpokládá, když

*) Notářská komora v Olomouci č. j. 86/95 s odkazem na výnos min. spravedlnosti z 25./I. 1925 č. 3443/25.

obsahuje speciální předpis, jehož předpokladem je připouštění žen k advokacii. Notářský řád sám (srov. § 1 nař. min. sprav. z 11. X. 1854 č. 266 ř. z., § 6 not. ř.) neobsahuje žádné ustanovení, jež by vylučovalo ženy z vykonávání notářství.

Praxe státních úřadů.

Přesto, že zamítání žen s právnickým vzděláním z konceptní služby státní a jiných oborů nelze juristicky odůvodnit, byly dosud všechny ženy, žádající o přijetí do státní služby, odmítnuty, kromě těch několika, které přijaty jako úřednice smluvní. První zklamání se ohlásilo již r. 1921, kdy byla zamítnuta první žadatelka o stipendium zemského finančního ředitelství v Praze, spojené se závazkem nastoupiti později službu u téhož úřadu. Žádost zamítnuta s odůvodněním, že dle přípisu min. rady z 13. IX. 1921 č. j. 27404 návrh min. financí na přijímání žen do konc. služby nebyl schválen. V době, kdy všechna čsl. finanční ředitelství vypisovala desítky konceptních míst a kdy ani prostřednictvím stipendií nepodařilo se jim získati dosti nabídek od mužů, podalo si několik kolegyně v Praze i Brně žádosti, jež po dvou i více letech čekání byly zamítnuty s poukazem na výnosy min. fin. z 27. XII. 1922 č. 1441753/720/22-17 a z 28. II. 1928 č. j. 17644/28-VII/22. Některé kolegyně byly přijaty u berních správ jako úkolové pracovnice s platem 3.22 Kč za hod. Kol. Dr. R. (sirotek) pracuje od 31. ledna 1927 jako výpomocná kancelářská síla u berní správy na Král. Vinohradech za 24 Kč denně.

Právníký odbor, znaje nespravedlivé usnesení min. rady z r. 1921, snažil se r. 1926 prostřednictvím svých deputací získati všechny členy úřednické vlády pro nové spravedlivější řešení. Ministr financí Dr. Engliš, který přijal deputaci v dubnu 1925, prohlásil, že souhlasí s tím, aby ženy byly přijímány do některých oborů finanční služby, tak k poplatkům, nepřímým daním, do odd. legislativního, do II. instance, avšak ani pak žadatelky nebyly přijaty.

O nic lépe se nedařilo uchazečkám, hlásícím se za všeobecného nedostatku soudcovského dorostu do přípravné služby soudcovské. Dr. V., jež složila všechny státní zkoušky i rigorosa s vyznamenáním, hlásila se v červenci r. 1923 do přípravné služby soudcovské. Vrchní soud zemský ji připustil k bezplatné soudní praxi podle adv. řádu a o jejím přijetí do přípravné služby soudcovské mělo býti rozhodnuto později. Ve službě setrvala od 8. VIII. 1923, do července 1924 jako bezplatná právní praktikantka a teprve 12. VII. 1924, tedy po roce nejistoty, se dověděla, že min. spravedlnosti výnosem z 28. VI. 1924 č. 28484

nesvolilo, aby byla přijata do přípravné služby soudcovské. Přes tento počáteční neúspěch byl u právniček velký zájem o soudní praxi a do konce r. 1927 pracovalo jich u různých čl. soudů celkem 28, vesměs jako bezplatné právní praktikantky. Kol. Dr. S. pracovala takto přes dva roky; vidouc však bezúčelnost svého úsilí, přestoupila k advokátní praxi.

Tím, že jsme pracovaly jako bezplatné praktikantky, přemáhaly jsme prvotní předsudky, které mnohým činitelům bránily smířiti se se skutečností, že i na tomto poli mohla by se uplatnit žena. Byla to vysoká daň, kterou jsme tímto platily svému průkopnickému postavení. Neboť mnohé po 7—8 hod. námáhavé službě u soudu musily teprve večer kondicemi, překlady a odpoledním zaměstnáním sháněti nutné prostředky k uhájení vlastní existence.

Konference presidentů vrchních soudů, konaná v min. spravedlnosti v říjnu 1923, vyslovila se pro přijímání žen do služby soudcovské. Býv. ministr spravedlnosti, president vrch. zem. soudu pražského, JUDr. J. Hausmann, přijal deputaci právníckého odboru rovněž v dubnu 1925 a vyslechl její referát o neutečeném postavení právniček, pracujících u čl. soudů. Deputace zejména zdůraznila, že v době nedostatku právníckého dorostu musí ženy opouštěti soudní praxi přesto, že jsou zapracovány a někdy i výtečně kvalifikovány. V téže době však pro nedostatek soudcovského dorostu byli přijímáni a placeni i cizí státní příslušníci, i muži nedostudovaní. Pan ministr se vyslovil pro přijímání žen do některých oborů soudní služby*). Na základě toho ministerstvo spravedlnosti poslalo min. radě také nový, urychlený návrh na přijímání žen. Osudy tohoto podání zůstaly nám tajemstvím. Skutečnost, že ani ještě dnes nejsou právničky do přípravné služby soudcovské přijímány, ukazuje, že asi dosud leží nevyřízeno. Rovněž úsilí pí. senátorky Plamínkové a jiných našich přátel nesetkalo se dosud s žádoucím výsledkem.

Presidium Zemské správy politické v Praze zamítlo výnosem z 15. II. 1923 č. 5060 žádost první, výtečně kvalifikované žadatelky z toho důvodu, že vzhledem k povaze politické služby není přijímání žen do politické konceptní služby účelným. Rekurs, podaný k min. vnitra, byl zamítnut s tím, že není vhodného místa, které by žadatelce mohlo býti propůjčeno. Tím, že odmítnuta byla z jiného důvodu, než proto, že je ženou, byla jí vzata možnost stěžovati si u nejvyššího správního soudu. Deputaci, vyslané k min. předsedovi Černému, bylo řečeno, že nelze přijímatí žen do exekutivy, že však by se dobře hodily do jiných oborů, zejména k sociální péči.

*) Jeho stanovisko viz podrobně probráno v čl.: Odporuje se připustiti absolventky práv k povolání soudcovskému? Str. 27.

Poměrně nejlépe zachoval se k ženám Stát. pozem. úřad, který dosud přijal celkem 10 právniček, ovšem jen jako smluvní právní úřednice, resp. jako výpomocné smluvní síly s platem 8 Kč za hod. Výtečně kvalifikovaná smluvní právní úřednice Dr. L. K., zaměstnaná u SPÚ již od 1. IV. 1924, byla r. 1928 navržena k jmenování, k němuž však nedošlo pro odpor min. rady. Tím také zmařena vyhlídka na první krok k zlepšení našeho postavení u státních úřadů.

Min. sociální péče přijalo kol. Dr. K. jako smluvní úřednici s tím, že přijetí se děje zcela výjimečně bez prejudice pro zásadní řešení otázek přijímání žen do služby konceptní. Jiná přijata tímže ministerstvem jako výpomocná smluvní síla. Min. školství přijalo právničku jako profesorku a jiná kolegyně pracovala v min. spravedlnosti jako smluvní úřednice. Zcela odmítavé stanovisko zaujalo na př. ministerstvo pošt, vnitra, tabáková režie, finanční prokuratura.

Jak již řečeno, neopírá se tato praxe o zákonné předpisy, ale vyplývá pouze z předsudků některých zaujatých jednotlivců. My však žádáme, aby nám zásadně byly otevřeny všechny obory státní služby a tím nám dána možnost změřiti své síly a pustiti se do boje s předsudky, jako to činily naše předchůdkyně. Ne-přejeme si nic jiného než dokázati, že i zde lze zvítěziti. Při rozhodování o přijetí žadatelky do konceptní státní služby mělo by se postupovati stejně jako při rozhodování o mužských žadatelích. Není práv. důvodu pro to, aby o přijetí jednotlivé žadatelky rozhodovala min. rada jako o otázce zásadní. Obsahovala-li jednotlivá zamítavá rozhodnutí citací zamítavého usnesení min. rady, nestalo se tak na podkladě zákonném. Okolnost, že resortní ministr obrací se o rozhodnutí otázky o přijetí jednotlivé ženy, jako o rozhodnutí otázky zásadní na min. radu, je jen věcí vládní solidarity ministrů. Rozhodování této otázky min. radou není však vůbec nutné vzhledem k tomu, že Šem 106 ústavní listiny bylo již rozhodnuto, a rozhodnutí negativní je nesprávné, protože »odporuje liteře i duchu ústavy«.

Praxe samosprávná.

Úřady samosprávné nebrání se zásadně přijímání žen do konceptní služby a projevily tedy daleko více smyslu pro spravedlnost. Dr. M. byla u zemského správního výboru jmenována definitivní po roce služby a pražský magistrát přijal již šest právniček do konceptní služeb. kategorie za stejných podmínek, jako jejich kolegy. Jedna z nich, která se po vypršení čekatelské lhůty podrobila praktické politické zkoušce, byla jmenována definitivní. Jedna kol. pracuje u městského úřadu v Hradci Králové, avšak jako středoškolačka.

Praxe soukromá a polosoukromá.

Zamítavá praxe státních úřadů měla zároveň nepříznivý vliv na soukromé zaměstnavatele. Někteří odmítali právničky vůbec a našli se i takoví, kteří využívali jejich rozpaků a přijímali je za horších podmínek než muže. Těm ženám, jež se mnohokrát pokusily a mnohokrát byly odmítnuty, nelze mítí za zlé, byly-li vděčny za vše, co se jim nabídlo.

V advokacii bylo od r. 1923 zaměstnáno celkem 50 žen jako koncipientky, z nichž Dr. H. Wichová po pětileté praxi složila s úspěchem advokátní zkoušku a stala se tak r. 1928 první čsl. advokátkou. Některé pracovaly jako koncipientky pouze dočasně a jen z toho důvodu, že pro ženy nebylo jiných možností.

V notářství pracují po překonání prvních překážek zatím dvě kolegyně.

Ojedinele pracují právničky v Ústředním léčebném fondu veřejných zaměstnanců, u Obch. a živn. komory pražské a bratřislavské, v Ustavě pro vál. poškozence v Brně, u okr. nem. pokladny v Brně, v nadačním odboru reprezentace obce židovské, u Červeného kříže, u Ústřední soc. pojišťovny. V posledních dvou institucích jako středoškolačky. Některé byly a jsou dosud bez místa, jiné pracují zdarma nebo pouze příležitostně a v povoláních, jež neodpovídají jejich vzdělání.

Ženy a právnická povolání v cizině.

Skutečnost, že ženy studují práva a provozují právní praxi, není ve světě novinkou. Již ve středověku objevují se ženy-právníci a z práva kanonického dobře je známa učitelka kanonického práva, znamenitá Novella d'Andrea, která prý vynikala mužským ostrovtípem, Magdalena Buonsignoriová, proslavená vydavatelka »De legibus cannubialibus«, Isotta Nogarolová, která přednášela před papeži a císaři, Emilia Brembatiová, jejíž řečnické výkony přivolaly sta posluchačů. A Itálie nezapřela starých tradic. Jako ve středověku, učí i dnes ještě ženští docenti na universitách, které nebyly studentkám nikdy uzavřeny a na nichž jsou od r. 1890 studentům úplně postaveny na roveň. O připuštění žen k advokacii bojují ženy od té doby, co Laida Poetová po slavně vykonané doktorské zkoušce za ně energicky vystoupila.

Ve Francii byly ženám otevřeny všechny fakulty — vyjma theologické — již od r. 1870 a mohly také dosáhnouti všech hod-

ností jako muži. Francie je z prvních zemí, kde ženy byly připuštěny k advokacii. Byl to rozhodně jen nezbytný důsledek toho, jakmile byly připuštěny k právnímu studiu. Jeanne Chauvinová, která je skvěle absolvovala, marně dlouho vynakládala vše, aby se domohla svého práva. Pouze jako úřednice do kanceláří právních zástupců vstoupily ženy pevně a jistě. Ale r. 1899 přijala sněmovna návrh socialistického poslance Vivianiho, který žádal připuštění žen k advokacii. Na podzim r. 1900 potvrdil senát usnesení poslanecké sněmovny a po čtvrt roce složila první advokátka Madame S. Balachowská-Petitová slavnou přísahu. V r. 1921 bylo již 14 advokátek v Paříži, z nichž mnohé jsou velmi dobře známy a mají rozsáhlou klientelu, na př. Maria Veronne, Suzanne Grindberg atd. K službě soudcovské ženy ve Francii připuštěny dosud nejsou, nejsou ani porotci. Zákon ze dne 27. března 1907 zřídil t. zv. Conseils de Prud'hommes, soudy asi na způsob našich soudů živnostenských k řešení sporů ze smluv mezi zaměstnavateli a úředníky, dělníky nebo učedníky. Ženy-zaměstnatelky, dělnice a úřednice měly aktivní volební právo již od r. 1907. Pasivního volebního práva do těchto soudů nabyly o něco později a skutečně jsou voleny i v Paříži i na venkově. V r. 1901 byl učiněn konečně i návrh, aby ženy-obchodnice byly připuštěny jako soudci u soudů obchodních. Ženy jsou dále připuštěny i jako notářky po absolvování notářské školy.

Pokud jde o provozování právní praxe žen v Anglii, nutno uvést, že již v roce 1922 byla připuštěna jako první advokátka ve Velké Británii Miss Ivy Williams. Od té doby počet advokátek v Anglii každoročně vzrůstá. V Anglii připuštěny jsou ženy jako notářky a Miss Amphlett je první ženou, která úřadu toho dosáhla, nezůstala však dlouho sama, neboť krátce na to jmenována byla notářem i druhá žena Dr Crofel. Ženy jsou připuštěny dále k vykonávání úřadu šerifského (t. j. smírčího soudce).

Praxi advokátní provozují ženy také i ve Skotsku.

Švédsko stojí v otázce rovnoprávnosti žen vskutku v popředí. Již v roce 1897 povolána byla na universitu ve Štokholmě jako profesorka práv Dr Elsa Eschelsonová. Od roku 1898 připuštěny jsou ženy veřejně i k advokatuře a v poslední době připuštěny byly i ke službě soudcovské. Margueritte Trangottová, která studovala se skvělým prospěchem, byla dokonce jmenována předsedkyní soudu ve Štokholmě.

Stejně jest tomu i v Norsku, kde Ruth Sorrensen Bie byla jmenována asistentkou nejvyššího soudu a kde jsou ženy připuštěny i k notářství a ke službě správní. V roce 1922 byly ženy zvoleny dokonce i do komise pro reformu práva trestního.

Dánsko zůstalo za jmenovanými zeměmi poněkud pozadu.

Kodaňská universita připouští sice ženy ke studiu se stejnými

právy jako muže, ale povolání právních zástupkyň bylo pro ně dosud uzavřeno. Teprve zákon z roku 1921 připouští ženy ke všem úřadům civilním.

Rovněž v Litvě připuštěny byly ženy nejen ke studiu práv, ale i k provozování právní praxe. Svědčí o tom jmenování první ženy, Eleny Jackevrciate, již v roce 1924 soudcem.

Také v Belgii podařilo se ženám, že jsou již od roku 1922 připuštěny k advokacii. Ve Španělsku a Portugalsku byly ženám přístupny fakulty právnické již po staletí. V poslední době jsou ženám přístupna i vyšší povolání a advokacie. O prvním skvělém vystoupení první advokátky seňority Viktorie Kent psaly všechny madridské noviny.

V Řecku jsou ženy připuštěny k vykonávání praxe advokátní a pokud jde o ostatní povolání, mají téměř zcela stejná práva s muži. Rovněž Rumunsko připouští ženy k učitelským stolicím univerzitním i k advokatuře, jakož i ku státní službě konceptní jako muže.

Velmi pokrokovým státem ukázalo se i Německo. Přes to, že soudcovský sjezd v Lipsku v roce 1922 výslovně se postavil proti připuštění žen ke službě soudcovské a že proti byli i univerzitní profesoři, nedbal říšský sněm výstrah z kruhů odborných ani námitek některých organizačních ženských a odhlasoval v červenci 1922 zákon o připuštění žen ke službě soudcovské.

Dr. Aenne Kurowski-ová byla první ženou, která složila soudcovskou zkoušku a jmenována byla soudcem. Již v roce 1927 bylo jmenováno několik žen, které se podrobily příslušným zkouškám, soudními přísedícími u civilních soudů. Nyní byla poprvé v Berlíně žena pověřena úřadem soudce i u trestního soudu (Dr. Küssová).

Ženy jsou též připuštěny v Německu k vykonávání praxe advokátní již od roku 1922, kdy Marie Otto složila advokátní přísahu. Jsou připuštěny dále i ke službě správní působice v ministerstvu obchodu, výchovy, sociální péče i v ministerstvu vnitra a v Bavorsku, Würtembersku a Bádensku zastávají dokonce i významná místa.

V Rusku jsou ženy zásadně připuštěny ku všem povoláním, tedy i k těm, jež dříve vykonávali právníci.

Otázku rovnoprávnosti žen nejen v theorii, ale i v praxi provádí i Jugoslavie, která připustivši ženy ke studiu práv, připouští je i ke všem právním povoláním.

Žena-právník připuštěna jest nejen ke službě soudcovské a státního zástupce (Dr. Mara Winterová přijata byla jako auskultantka u záhřebského soudu a Dr. Milenkovičová jmenována byla soudním tajemníkem u soudu bělehradského), ale i ve službě správní zaujímá význačné místo; tak u ministerstva sociální politiky byla žena jmenována předsedkyní druhého odboru.

Ke studiu práv připuštěny jsou ženy i v Polsku a minulého roku připuštěna jako docentka civilního práva Dr Eva Rynkiewiczová.

Stejně tomu i v Rakousku, kde Dr práv Mulzi Meyerová byla již v roce 1922 přijata jako soudní praktikantka u trestního soudu a kde ženy provozují též praxi advokátní a jsou i státními zástupci. Tak Dr Fischerová již v roce 1926 vystoupila před vídeňským soudem pro nezletilé v hodnosti státního zástupce. Podivně působí, že zatím co u nás je několik juristek zaměstnáno jako smluvní síly ve státních úřadech, jmenována byla v Rakousku žena (paní Sprung) dvorním radou.

V Maďarsku stala se Markéta Ungarová první návladní.

V Turecku emancipace žen pokračuje skutečně rychle. Do soudní praxe u cařihradského soudu byla přijata absolventka právnické stambulské školy Dr Hanom. Jeanne Harari stala se po studiích v Paříži první návladní v Egyptě.

Bude snad zajímavo pohlédnouti se do zemí mimoevropských, v jakém stadiu nalézá se tam otázka právnického povolání žen.

V Americe byly ženy již v 90 letech minulého století připuštěny k provozování praxe právních zástupců a dnes »v zemi svobody« se ženám přístup do občanských povolání vůbec neztěžuje.

Celá řada žen působí u soudů, zastávají i úřad šerifský. Mezi státními úředníky zastávají ženy význačná postavení. Žena byla jmenována dokonce státním superintendentem, tedy vlastně ministrem vyučování, jiná žena (Dr Charles Bennett Smith) přednostkou státního úřadu pro civilní službu. V Michiganu vykonávají ženy praxi právní již od roku 1899, v Kansasu jest více žen jmenováno notářkami, v Kolumbii připuštěny jsou jako advokátky, rovněž v Mexiku a Brasilii vykonávají praxi advokátní, na Kubě byla Dr Maria Ruz Roas jmenována municipálním soudcem, v Chile byla seňorita Joviña Wahenzuela jmenována soudcem a v Argentině připuštěna byla žena k provozování praxe notářské. Ani Bolívie nezůstává pozadu, první doktorkou práv jest Maria Josefa Saavedra, která se věnovala advokacii.

Shledáváme se však se ženami i jako universitními profesorkami; tak ve Wisconsině působí Helena Campbellová jako profesorka národního hospodářství.

V Australii požívají ženy téměř všude stejných práv jako muži, pokud jde o vzdělání a provozování praxe. Působí bez překážky jako právní zástupci i jako ministerské úřednice ve státní službě. První advokátkou v Australii jest Miss Mari Kittson, která provozuje praxi již od roku 1916 a Dr Jeanne Greig byla jmenována členem královské komise pro národní hygienu. Ženy jsou jmenovány i smírčími soudci.

V Japonsku byly ženy v roce 1921 připuštěny ke studiu práv za týchž podmínek jako muži a rozhodnutím vlády ze dne 12. VI. 1925 mohou provozovati právní praxi ve všech oborech jako muži.

V Číně byla jmenována Dr Soume Tcheng presidentem šanghajského soudu. Ostatně Šanghaj má docela ženskou fakultu právníckou, řízenou rovněž ženou.

V Bombaji a Burmě působí ženy jako advokátky u nejvyššího soudu a pozadu nezůstává ani jižní Afrika, kde působí jako první advokátka Mrs. Grigg.

Z toho, co uvedeno, jest zřejmo, že nebude žádným novem pro svět, otevrou-li se brány státních úřadů a ostatních povolání právníckých ženám i u nás, naopak, ženám juristkám dostane se teprve toho, co jiné státy jim poskytly daleko dříve.*)

Projevy odborníků.

Univ. prof. Dr Jiří Hoetzel:

Vznik československé republiky znamenal štěstí pro celý národ a jednotlivé jeho složky. Desítileté jubileum státu svědčí o tom, že se snažil poctivě plnit naděje do něho skládané. Jeden stav však má právo, aby si stěžoval a aby ve státě viděl otčima: jsou to absolventky právníckých fakult, jimž zůstaly brány státních úřadů — až na zcela malé výjimky — uzavřeny na několik zámků.

Živě vzpomínám radosti a pohnutí, jež způsobil I. odst. § 106 ústavní listiny: výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají. Vnucuje se nám otázka, které to byly opravdu přesvědčivé důvody, jež způsobiley nynější neblahý stav našich právniček. S profesorem Grubrem zasazovali jsme se o uchycení jedné mimořádně kvalifikované doktorky práv. Mohl bych mnoho vypravovati o obtížích a různých námitkách, na které jsme naráželi.

S hlediska ryze právního má § 106 úst. list. jistě ten význam, že se má muži a ženě měřiti stejným loktem za podmínek objektivně stejných, takže by se musilo dokazovati, proč by žena — ceteris paribus — nebyla rovnocenným konkurentem. Jsou jistě obory výkonné moci, kde by práve žena byla dobře na místě, a obory, kde by žena nestála za mužem. Skeptické stanovisko státní výkonné moci k absolventkám práv lze z větší části vy-

*) Použito dat z článku uveřejněného ve »Všehrd«, čís. 10. roč. V.

světlení vžitými předsudky a nutno hluboce litovati, že se právnickám ani neposkytla možnost, aby se osvědčily na určitých úsecích soudnictví a veřejné správy. Vedlo by daleko, kdybych chtěl do podrobností probírat jednotlivé námítky, které se proti ženám-právnickám uvádějí. Jen jedné se dotknu. Tvrdí se, že ženy nejsou tak dokonale schopny objektivnosti jako muži. Zkušenosti ukazují arci, co také mužů jest neobjektivních, a nebude přece nikdo vážně tvrditi, že by každá právnička byla neobjektivní. Kdo by řečenou námitku domyslíl do všech důsledků, musil by ženy vyloučiti i z řad profesorských a učitelských. Je-li kde možno zneužívat veřejné funkce, je to u učitele (v nejširším smyslu). Právě u nich je třeba poctivosti a spravedlnosti v nejvyšší míře. Proti úředním rozhodnutím mám možnost nastoupiti účinnou cestu opravných prostředků. Učitel ve svém hodnocení žáka je však fakticky (účinně) nepřezkoumatelný. Právě na poli školství máme kus právního absolutismu a všecko závisí od morálních kvalit učitele, tedy i učitelky. Kdo by si troufal žádati, aby ženy nebyly vůbec připouštěny za učitelky a profesorky? Byl by jistě poslán do středověku. Jaký je zásadní rozdíl mezi profesorkou a právničkou? Žádný! I pro právničky lze snadno nalézt u soudů a správních úřadů agendy, kde by mohly čestně obstáti. Jinaká tvrzení jsou pouhé vytáčky. Sluší konstatovati, že samospráva neukázala se tak úzkoprsou jako stát.

Něštěstí absolventek práv stupňuje se také skutečností, že stát a samospráva budou brzo saturovány právnickými silami. Ale stát si vedl nedobře, i když poměry nebyly tak neutěšené. *On to jest v první řadě, jenž má dbáti toho, aby nikdo neměl práva vytýkati mu nespravedlnost a dvoji loket.* Právničky plným právem mohou jej obviňovati z hříchů proti líteři a duchu ústavy.

Mezinárodní smlouvou minoritní zavázal se náš stát, že se všemi svými příslušníky — bez rozdílu rasy, jazyka a náboženství — bude nakládati stejně nejen po právu, nýbrž i fakticky. Stejně solenní závazek jest mu uložen v I. odst. § 106 úst. list. Stát má se vyvarovati všeho, co by mohlo budit i jen dojem, že mu příkaz ústavy není posvátný, i když přijímání do státních služeb je dáno do jeho volného uvážení.

Není třeba ani apelovati na lidskost a poukazovati na pocit křivdy netoliko u právniček samých, nýbrž i jejich rodičů.

Připustil-li stát právnické studium žen a spatřoval-li v tom právem známku své osvícenosti, je morálně povinen v mezích možnosti se starati o zkoušené posluchačky práv.

Náš stát na jiných polích osvědčil uznání hodný smysl pro spravedlnost. Nepochybují, že i v naší otázce napraví, čím se provinil na pracovitých, vzdělaných a poctivých ženách. I tu má

býti jeho ctizádostí, abych mluvil slovy preambulu k naší ústavní listině, »se přičlenití do společnosti národů jako člen vzdělaný, demokratický a pokrokový.«

Univ. prof. Dr V. Hora:

V den 28. října 1918 odpoledne, kdy pražskými ulicemi proudily zástupy obyvatelstva, vítající jásavě nabytou samostatnost státní, konal profesorský sbor právnické fakulty české university v Karolinu slavnostní schůzi. Jedním z usnesení v této památné schůzi učiněných, jímž měla býti tato událost oslavena, bylo, aby ženám byly otevřeny posluchárny právnické fakulty jako posluchačům řádným. Usnesení toto nenarazilo na nejmenší odpor, bylo považováno za něco samozřejmého a uvítáno všude s plným porozuměním. Mělo tím býti odčiněno to, čemu bývalá rakouská vláda bránila, a mělo tím býti osvědčeno, jak nový československý stát chápe pokrokovost a jak rozumí heslu o rovnosti žen s muži.

Pravda, nikomu z tehdejších účastníků schůze nenapadla myšlenka, jak bude se ženami, až právnická studia dokončí. Měli jsme za to, že jakékoli pochybnosti o tom byly by zbytečné. Měli jsme za vyloučeno, že by se ženám, jež prokáží svou plnou kvalifikaci právnickou, odpírala vůbec příležitost k tomu, aby tuto svou způsobilost také v životě osvědčily. Tím méně přišlo někomu na mysl, že by to činil sám československý stát, jenž, otvíraje ženám právnické studium, už tím bral na sebe mravní závazek poskytnouti těmto ženám také příležitost ku právnické praxi — a tím i k poctivému a zaslouženému dobývání chleba vezdejšího.

Žalováno budiž, že toto očekávání se nesplnilo. Zklamali se ti, kdož pomáhali ženám ke studiu právnickému — a co ještě osudnější — zklamány byly ženy, jež tomuto studiu věnovaly léta, obětovaly náklad s tím spojený a je s plným prospěchem dokončily.

A tak stojíme před novou, bolestnou otázkou sociální, otázkou, kam se ženami vystudovavšími práva. Je zvláště trpkou skutečností, že je to právě stát, jenž před ženami, do jeho služeb se hlásícími, zavírá dveře.

Ptáme se s údivem, proč? Pátráme po důvodech, ale pátrání naše je znesnadňováno tím, že důvody odmítavého stanoviska státní správy nebyly, pokud vím, veřejně uvedeny. Státní správa využívá výhodného postavení zaměstnavatelova, jenž nemusí udati důvody, pro které někoho do svých služeb přijmouti nechce.

Pátráme tedy sami po důvodech, jež by odmítavé stanovisko státní správy opravdu ospravedlňovaly — ale nemůžeme se jich dopátrati. Na právním poli jich nenalzáme. Neboť jde o ženy, jež vykonaly těž studia, podrobily se týmž zkouškám jako muži a jimž ústavní listina zaručuje rovnost. Zbývaly by tedy jen důvody rázu fyziologického, jež by vycházely snad z toho, že služby, jež stát jako zaměstnavatel vyžaduje, svou povahou nehodí se pro ženy, nebo obráceně, že ženy právě proto, že jsou ženami, tedy pro své ženské vlastnosti, svou slabší tělesnou zdatnost a pod, nehodí se k těmto službám.

Je-li odmítavé stanovisko státní správy čerpáno odtud, pak není opravdu nsnadno ukázati, jak je takováto argumentace chatrná.

Především dlužno vytknouti, že tu jde o pouhé, nabytými zkušenostmi nijak nedoložené, tvrzení. Pokud ženám s právníckým vzděláním byla poskytnuta příležitost, aby ukázaly, v jakém vztahu je jejich ženskost k vykonávaným službám, nebylo, tuším, shledáno nijakých závad, ať už jde o ženy činné v advokacii, notářství, v obecních službách, obchodních komorách a j. Totéž musila by potvrditi ministerstva sociální péče a spravedlnosti, jež zaměstnávala před časem ženy s právníckým vzděláním jako úřednice smluvní. A že by právě ženy s právníckým vzděláním nehodily se jen proto, že jsou ženami, k oborům státní služby, v nichž jsou zaměstnávány řady žen bez právníckého vzdělání, nikdo neuvěří. Podobné tvrzení je ve své všeobecnosti zcela jistě nesprávné. Postup jedině správný by byl: poskytnouti ženám nejprve příležitost k výkonu služeb státem požadovaných a teprve když by se shledaly opravdu závady, tkvící v jejich ženství a překážející řádnému výkonu těchto služeb, vyvoditi z toho důsledky.

Druhá slabina odmítavého stanoviska vězí v tom, že se z celého, velmi širokého a rozmanitého pole působnosti, jež je vykázáno tomu neb onomu odvětví správy státní, vyjme jediný, v poměru k celku zcela úzký a nepatrný výsek, na nějž se ukáže ženám jakožto na terén jim neschůdný a jim samým asi nežádoucí. Tak, když by se ženám odmítal vstup do služby politické s odkazem na to, že nemohou býti přece vysílány za komisaře do schůzí, nebo pověřeny vedením komisí, nebo když by se chtěl odmítati ženám vstup k soudům proto, že by nemohly jim býti snad svěřovány velké případy porotní a pod. Na to stačí odpověděti dvěma otázkami: jednak, jak velké procento z celého souboru činnosti toho neb onoho odvětví státní správy právě tato zvláštní činnost, na niž se ukazuje, asi tvoří, jednak, jestli všichni muži s právníckým vzděláním opravdu jsou k této zvláštní činnosti povoláváni a jestli jejich přijímání do státních služeb opravdu se děje se zvláštním zřetelem na jejich fysickou způso-

bilost právě k těmto ojedinělým činnostem. Kolik je asi politických úředníků, kteří nikdy ve schůzích neintervenovali, a kolik je soudců, kteří nikdy porotám nepředsedali!

Chtělo-li by se opravdu takto odůvodňovati odmítavé stanovisko, nebylo by se lze uvarovati dojmu, že jde o pouhou, prázdňou výmluvu.

Byl jsem žádán, abych se vyslovil, co soudím o způsobilosti žen k úřadu soudcovskému. Na to prohlašuji: nemůže zajisté nikdo popírati způsobilost žen k soudcovskému úřadu, pokud jde o činnost soudů vykonávanou v řízení nesporném, exekučním i konkursním. Neboť k této činnosti nevyžaduje se ani po stránce fyzické něco, seč by ženy snad nebyly. Ale nerozpakoval bych se připustiti ženy ani k řízení spornému a trestnímu. Zde ovšem nikoli všeobecně. Zrovna tak, jako bych nespověřoval tyto funkce všem soudcům-mužům. Zde je třeba opravdu zvláštních vlastností, nikoli tak fyzických, jako spíše povahových. Těchto vlastností nemá každý muž a také ne každá žena. Pokud by však žena-soudce tyto vlastnosti měla, nevidím důvodu, proč ji i k této činnosti nepřipustiti.

Je zcela správné, když si státní správa mezi uchazeči vybírá. Ale ať si vybírá stejně mezi muži jako mezi ženami. Ani zde neshledávám podle nabytých zkušeností při zkouškách podstatných rozdílů v kvalifikaci. Jsou výborní kandidáti práv mužů, ale jsou jimi i ženy. A jsou velmi slabí a neschopní v obou pohlavích. Nuže, ať měří se i při přijímání do služeb oběma pohlavím stejně, podle toho, jak si zaslouhují. Jen tak se předejde tomu, aby v ženách s právnickým vzděláním nebylo buzeno vědomí, že jsou odstrkovány muži, kteří jejich osud mají v rukou, jen proto, že jsou — ženami.

Právníckému odboru

*Sdružení pro zájmy posluchaček a absolventek
vysokoškolských*

v Praze.

V otázce, s kterou jste se ke mně obrátily, mám dávno své ustálené mínění. Chápu, že mohou býti různé názory o tom, mají-li se ženy připustiti k vysokoškolským studiím všech oborů. Pokud běží o práva, rozhodl se stát náš nevylučovati žen. Přírozený důsledek toho jest po mém mínění ten, že absolvovaným ženám, které s prospěchem vykonaly zkoušky, nemá se brániti, aby vstupovaly do státní služby za stejných podmínek jako muži.

Co se týče přijímání žen do služeb soukromých — mám na mysli arci jen absolventky práv — myslím, že není ani takového

odporu jako proti přijímání do státních úřadů. Z vlastního poznání vím, že některé dámy si zvolily advokacii.

O věci dalo by se mnoho psátí. Odpusťte však laskavě, že pro nedostatek času přestávám na těchto několika řádcích.

S veškerou úctou

V Praze, dne 26. března 1928

Dr. Karel Kadlec.

Univ. prof. Dr. Jan Kapras:

O ženském studiu práv.

Vyložil jsem své názory na studium práv ženami již jednou a to v dopise zaslaném před rokem na jaře k debatnímu večeru Všehrdy o téže otázce, a myslím, že nemohu mnoho na věci měnit, nejvýše dodati některé zkušenosti z posledního roku.

Ženy byly u nás ke studiu práv připuštěny teprve po převratě. Stalo se tak usnesením sboru profesorského v prvním návalu horečky reformní, která se tehdy i jinde u nás jevila. Byly tehdy připuštěny dříve, nežli se vědělo, pokud absolvované právničky budou mít také možnost v praktickém životě svých vědomostí uplatnit. Nesprávnost celého tohoto ne dosti uváženého postupu ukázala se pak po několika málo letech, když první právničky absolvovaly, a abych řekl krátce, nikde je nechtějí. Odpor ten měl a má kořen dvojitý, jednak v názoru, že žena se k určitým veřejným úkonům vyžadujícím právníka nehodí, jednak v jisté velmi značné konservativnosti, která právě v právnických kruzích jest dosti patrna.

Chci-li býti upřímný, myslím, že studium právní svou bezespornou suchopárností se snad nejméně hodí povaze ženy, a že z tohoto důvodu lze je také jen v obmezené míře ženám doporučovati. Myslím proto také, že studium to nebude ženami nikdy v té míře vyhledáváno, jako na příklad studium filosofie, medicíny a přírodních věd. Praxe to částečně ukázala již dnes, neboť po převratě jsme měli najednou právniček celou řadu, kdežto dnes klesl jich počet velmi značně. Ovšem způsobily tento úbytek také částečně obtíže, se kterými se dosud ženy právničky v praktickém životě setkávaly a setkávají.

Mám-li se vyjádřiti po dosavadních zkušenostech o studiu žen na právech samých, mohu především zjistiti, že celkem si ženy přinášejí do studia toho nesporně větší píle nežli muži. Následkem toho v těch předmětech, kde rozhoduje především píle, vykazují procentuálně lepší výsledek nežli celek mužů.

Naproti tomu ženy jako celek jsou beze sporu v nevýhodě tam, kde jde o komplikovanější úsudek — o výjimkách ovšem nemluvím. Konkrétně řečeno, procento skutečně dobrých právníček jest menší nežli skutečně dobrých právníků. Při tom budiž hned předem řečeno, že jen malé poměrně procento absolventů práv jest dnes skutečně dobrými právníky; proti poměrům předválečným jest tu patrný zřejmý úpadek všeobecný, i když není dnes již tak silný jako tomu bylo ve dnech bezprostředně po válce.

Při zkouškách samých vadí ženám také to, že jest mezi nimi snad ještě větší procento tremistek, nežli tremistů mezi muži. Tím se stává namnoze, že výsledky jich zkoušek jsou někdy pod jejich skutečnými vědomostmi.

Z řečeného jest patrné, kam se hotové právníčky hodí lépe, kam méně. Všude tam, kde rozhoduje svědomitost a píle, bude žena právníčka výbornou, jinými slovy v celé nesporné agendě v nejšířším slova smyslu a ve všech oborech.

Méně bude vhodnou tam, kde žádá se komplikovanější řešení spletitých otázek, a nejméně tam, kde jest nezbytnou podmínkou správného výsledku právníckého veliká objektivnost právníkova jak vůči osobám, tak vůči případům projednávaným a nepodléhání náladám a citům, jinými slovy ve všech případech trestních, některých sporech civilních a těch správních, kde se soudí podle volného uvážení.

Z rozboru tohoto jest patrné, že nejsem proto, aby ženám právníčkám byly svěřovány úřady soudců a vedoucí úřady politické — poslední i z těch důvodů, že těžko by vykonávaly objektivní dozor na pohnutých schůzích politických stran a podobně. Za to jest tu celá řada oborů dalších mimo jmenované, které není třeba ani jmenovati zvláště, kde by se právníčky dobře hodily a kde by dobře jich bylo možno použití. V nich budou výsledky jich činností dobré a netřeba se tu jich bát, jak se dnes namnoze děje z úzkoprse konzervativnosti mnohých vedoucích osob, které svým vlivem vylučují ženy právníčky i tam, kam se snad lépe hodí nežli jich kolegové mužští — z agendy nesporné, sociální a podobné.

Jest však současně nutno říci přesně, kam není možno ženu dání (soudce, politický úřad), aby špatné zkušenosti z oborů, kterým se žena již celým založením a povahou svou nehodí, nebylo nezneužíváno proti právnímu studiu žen vůbec, jak se dnes namnoze děje.

Tedy jasně řečeno:

Jest nutno ženy připustiti určitě do těch oborů, kam se skutečně hodí, a tyto obory jim zbytečně nezavírat. Současně třeba říci, že nejsou to všechny obory právnícké, kam se hodí žena; těchto několik, k nimž se žena nehodí, anebo méně hodí, třeba

však zcela přesně vytknouti, aby o těchto věcech nerozhodovala nálada a názor dočasných šéfů těch nebo oněch úřadů a jejich větší nebo menší pokrokovost, případně větší nebo menší antipatie k ženám vůbec.

Univ. prof. Dr O. Sommer:

Ženy v právní praxi.

Správa státu československého zaujala v otázce přijímání žen do právní praxe stanovisko principiálně zamítavé, neslevujíc s něho v žádném odvětví státní služby a ani tam, kde jde o žadatelky evidentně vynikající. V státní praxi právní mohou být ženy zaměstnány jen zcela výjimečně jako síly smluvní, tedy bez záruky pro budoucnost, na výpověď. Do podřízených zaměstnání kancelářských stát ženy přijímá. Tu se pak setkáváme nezdědkou s podivným zjevem, že žena s plnou právníkovoú kvalifikací je placena stejně jako děvče bez všeho vyššího vzdělání, a že žena sebe lépe kvalifikovaná nedosáhne takové úpravy materiálního postavení svého, jako prostředně kvalifikovaný muž.

Je stanovisko státní správy věcně odůvodněno? Jsem přesvědčen, že nikoli. Zkušenosti, které mne k tomu vedou, jsou následující:

I. V oboru studia práv.

Pokud jsem mohl pozorovati jak na pražské, tak na bratislavské právníkovoú fakultě, není žádných specificky ženských nedostatků intelektuálních, pro něž by bylo možno považovati ženy jako méně schopné k studiu práv. Abstraktní způsob právníkovoúho myšlení činí stejné obtíže oběma pohlavím a u obou se stejně zřídka vyskytuje vrozená schopnost samostatného judícia. Také po jiných stránkách (nevážnost ke studiu, spoléhání na paměť, nepozornost, dětinské chování, netečnost duševní) není to u děvčat horší než u hochů, naopak mají děvčata jistou přednost v tom, že u nich seriosnost a píle se tak snadno nezvrhne v bezduché dření. Děvče povahou dozrává dříve než muž. Studium proto nezaujme jeho ducha tak výlučně, jako to bývá u hochů, je tu větší bohatství zájmů a jistá duševní vyrovnanost. Do jisté míry zračí se to v prospěchu u zkoušek, ač měřítko toto je velmi relativní a nespolehlivé. Myslím, že by se dalo i statisticky dokázat (a že nejde tedy jen o můj osobní dojem), že prospěch ve studiích je u žen buď výtečný nebo slabě dostatečný. To co u mužů je pravidlem, normální dobrý prospěch, vyskytuje se

u žen v procentu poměrně menším. Mám po ruce pouze statistiku státních zkoušek historicko-právních z Bratislavy za léta 1922/23 až 1927/28. V té době podrobilo se zkoušce 36 žen a 925 mužů. Výsledky v procentech (přibližně počítaných) jsou následující: Zkoušku vykonalo: s vyznamenáním 11 žen (30%) a 136 mužů (15%), z toho s vyznamenáním všeobecným 4 ženy (11%) a 3 muži (0.33%); s dobrým prospěchem 10 žen (28%) a 228 mužů (24%); dostatečně 9 žen (25%) a 351 mužů (38%). Reprobováno 6 žen (17%) a 215 mužů (23%).

Silná převaha výtečných prospěchů je tu patrná. K tomu bych podotknul, že historicko-právní zkoušky v Bratislavě kladou u kandidátů obzvláštní důraz nejen na historicko-právní vědomosti, nýbrž především na schopnost samostatného úsudku právníckého, takže materiál tento je pro posouzení způsobilosti žen pro právnícké studium zvlášť cenný.

II. V oboru vědecké práce.

Po té stránce není dosud možno dáti úsudek definitivní. V cvičeních seminárních projevují ženy stejný zájem jako muži, mají značný smysl pro práci detailní, nelekají se obtíží i rozsáhlejší práce přípravné, bývají v cizích řečech dobře školeny, podávají referáty stejně výstižné jako muži a často s překvapující přesností dovedou reprodukovati cizí názor a vystihnouti jádro problému. To vše ovšem nestačí, aby byla zodpověděna otázka tvůrčí schopnosti ženy. Zkušenosti jsou ještě příliš krátké, ale nevím, proč by se nemohl talent k vědecké práci vyskytnouti u ženy, když i u mužů je vzácným zjevem.

Ze zkušeností mohu tedy říci, že ženské studium práv může dodati právníky velmi slabé, ale může dodati a dodává dnes v značném procentu případů právníky *n a d p r ů m ě r n é*, theoreticky výtečně školené, bystré, s živým smyslem pro skutečnost a při tom vědecky myslící.

Jest tedy snad v praxi právní samotné nějaký moment, který by bránil praktickému použití těchto sil a dával tak naší vládě za pravdu?

Tento díl otázky lze ovšem řešiti pouze theoreticky, tedy z povahy právní praxe samé. Jsem přesvědčen, že i v oboru státní praxe právní jest činnost právníka především dílem jeho osobnosti. Úsudky, které právník v praxi pronáší a jimiž opírá svoje rozhodnutí, nejsou prostě soudy logickými, pronášenými s matematickou přesností na základě známých veličin, nýbrž v největším počtu případů spočívají na správném ocenění a zhodnocení životních skutečností. K tomuto hodnocení přispívají vědomosti odborné jen měrou částečnou. Více tu záleží na *u m ě n í* než na vědění. Nepravím, že by každý muž v praxi právní hověl to-

muto ideálu. Naopak, výtky o »Weltfremdheit der Richter« a podobné tomu nasvědčují, jak často muž v praxi, ať už z pohodlnosti či z přecenění pojmové práce, zanedbal skutečnost a hodnocení nahradil mechanickým aplikováním naučených norem. Podle této mužské skutečnosti bych také neměl vůbec pochybností o tom, že by se žena právnicka do praxe takto pojaté nehodila. Odtud nebezpečí nehrozí, to hrozí od skutečných talentů a ty tedy dlužno měřití na ideálu. Tu pak bych měl v některých odvětvích státní správy přece jen obavy, zda by celá dosavadní výchova ženy a její jiné než mužské morální kvality nesvedly ženu k rozhodnutím, jež by se dnešnímu nazírání jevila jako nespravedlivá. Není, myslím, pochybností o tom, že osobnost, charakter ženy přes všechno přiblížení pohlaví moderní výchovou je odchylný od charakteru muže. Domnívám se též, že možnost vyrovnání našla by vždy jisté hranice v přirozeném rozdílu obou pohlaví, takže by v mnohých směrech došlo nejen ke konstataování rozdílů, nýbrž i rozporů.

Ale to je také jediná pochybnost, a dalo by se jí v praxi vyhovětí náležitým rozlišením funkcí. V praxi po boku muže (senáty) mohla by žena dobře uplatnití svoji osobnost a svoje přirozené vlohy. Pro mnohá odvětví správy státní bychom našli v ženách síly lepší než mužské (sociální péče v nejširším slova smyslu, jisté agendy soudní, zejména soudnictví nesporného).

Pochybují, že by si byla vláda otázku přípustnosti žen do praxe položila tímto způsobem. Stanovisko její připomíná spíše staré »mulier taceat in ecclesia« nebo Alciatovo »manere domi et tacitas decet esse puellas«. Stanovisko to, ať se tváří sebe zásadněji, právě svou strohou zásadností prozrazuje, že není věcně, nýbrž politické. Je v něm strach, že by v důsledku známého politického protekcionářství připadly státu na obtíž právě ty nejméně schopné ženské síly, čímž by se velmi zvýšilo procento neschopných nebo méně schopných úředníků, s nimiž tak jako tak každý ressort musí počítati. Není-li možno, aby při mužských kandidátech státní služby kladl se požadavek jistého vyššího stupně kvalifikace odborné, nevěří se ani, že by se taková podmínka dala prosadit u kandidátů ženských. Či snad to jsou — rozpaky z nerovnoprávnosti?

Snad je tu ještě jeden moment — úsporný. Dle zkušeností, nabytých v jiných odvětvích veřejné správy nebo ve školství, jest žena v průměru dražší silou než muž.*) To však by bylo i v oboru právní praxe zcela jistě vyváženo kvalitnějším výkonem sil obezřetně vybraných.

*) Státní zaměstnankyně naopak však si stěžují, že pracují za horších podmínek než muži: často nejsou zařazovány do kategorií odpovídajících jejich vzdělání, jsou zatlačovány na podřízená místa, nemají nárok na výchovné a jich pozůstává nárok na pensi a j. (Pozn. red.)

U nás tedy zatím schopné trpí za neschopné. Brány státní praxe právní jsou jim zavřeny z obavy před praejudicem, jak se říká. Je v tom jisté memento pro studující ženskou mládež samotnou. Bude-li to postiženo a nalezne-li i státní správa odvalu vybírat si alespoň před jinými ty nejlepší, nemohou se snahy ženské studující mládeže neseťkati se snahou státní správy — a obtížný problém bude vyřešen.

*

Pres. vrch. zem. soudu Dr Jiří Haussmann:

Odporčuje se připustiti absolventky práv k povolání soudcovskému?

V úvahách o této otázce bylo obyčejně zdůrazněno, že povolání soudce je namáhavé a rozrušující, že vyžaduje silné konstituce tělesné a dobrých nervů, energie, chladné rozvahy a pohotovosti v úsudku.

O tom, jsou-li jen muži či také ženy těmito vlastnostmi nadáni, se úsudky rozcházejí. Ti, kdož přípuštění žen nepřáli, konstruovali pak typ mužské povahy tak, jako by jen ona požadavkům těm vyhovovala, povaze ženské přisuzovali založení přímo opačné. Zastanci žen naproti tomu snažili se dovésti, že vlohy pro vlastnosti ty s pohlavím nesouvisí. Vykazují-li mužové jakési plus, je to prý jen důsledek posavadních poměrů, v nichž mohli se proti ženám lépe uplatnit.

Zdá se, že ve všech směrech bylo zbytečně generalisováno.

Zkušenosti z jednací síně potvrdily zajisté správnost požadavků na dobrého soudce kladených. Funkci předsedy senátu nebo samosoudce při ústním přelíčení ve věcech civilních i při hlavním přelíčení ve věcech trestních může zdárně zastávat jen soudce uvedenými vlastnostmi vyzbrojený. Nejde tu pouze o zachování pořádku v jednací síni. Při celém řízení sporu musí soudce otěže pevně držeti v rukou, jinak stává se pouhým figurantem a věc zabředne do labyrintu, z něhož těžko naléztí východisko.

Tím však nejsou úlohy soudce vyčerpány. Připadá mu i slušné kvantum prací u psacího stolu. Že by pak k vyřízení knihovní nebo exekuční žádosti bylo zapotřebí zvláštní říznosti, sotva se kdo odváží tvrdit.

Pokud pak jde o vlastnosti povahy, možno pouze doznati, že energie, odolnost, chladný úsudek atd. vyskytují se (třeba následkem jisté setrvačnosti) u mužů mnohem častěji, než u žen. Naproti tomu u těchto shledáváme se zpravidla s vyvinutou

stránkou citovou, se smyslem pro pořádek a s jakýmsi vrozeným taktem, jenž dovede rozpory urovnati.

Správným rozřízením úkolů mohla by justiční správa těžiti z vlastností u toho či onoho pohlaví převládajících.

Mužským soudcům zůstaly by vyhrazeny úkoly, pro něž by ženy ve vlastním jich zájmu nebylo ani radno vypěstovati, třeba by k nim některé měly potřebných vloh. To jsou především místa vedoucí. Tak daleko jsme v emancipaci nedospěli, aby se mužští zaměstnanci ochotně podřídili ženskému komandu. Slečna soudce by nikdy neměla autority nad zřízencem-legionářem či bývalým poddůstojníkem. Jak by to pak vypadalo v soudní kanceláři, ve věznici atd. snadno si domyslíme.*)

I funkce předsedy senátu, samosoudce a vyšetřujícího soudce měly by nadále zůstatí monopolem mužů. Presumpce svědčí tu pro jich lepší způsobilost, a vychovávatí ji u žen, bylo by, jak řečeno, nepřirozené.

Tím by pak ženy zůstaly vyloučeny také ze všech úkonů a prací, jež stihají soudce proto, že jsou buď přípravou pro funkce právě uvedené neb jich dohrou: prostudovati přípravná podání, opatřiti, čeho dle § 183 c. ř. s. nebo § 221 násl. tr. ř. třeba, vyhotoviti průvodní usnesení, a rozsudek — to vše jsou úkony, jež nelze oddělití od osoby předsedy (člena) senátu nebo samosoudce.

Rozhodčím soudcem by mohla býti zajisté i žena, mají-li strany k ní důvěru. Ustanovení § 578 c. ř. s. by v tom směru mohlo býti pozměněno.

Jednání o přípustnosti, výpovědi z bytu a zvýšení činže mají de facto ráz jednání kontradiktorního, prováděného se stranami velmi bojovnými. I tato by slušelo vyhraditi soudcům mužským.

Vyloučeny by konečně zůstaly ženy ze soudnictví v instancích opravných, třeba by to pro ně bylo dosti trpké. Neboť neměly by možnost náležitě se vyškoliti. Zdárná činnost v instanci opravné vyžaduje všeobecného rozhledu.

Přes to by zbylo pro působení žen dosti široké pole.

V řízení sporném možno jim svěřiti udělení práva chudých, vyřizování upomínacích žádostí a žalob, žalob rozkazních, vydávání platebních a zajišťovacích příkazů směnečných, pokusy o smír dle § 433 c. ř. s. a smírčí jednání v průběhu sporu, sepisování smíru, rozsudky pro zmeškání, pro uznání a úpravu nákladů vyjma položek, jež se vztahují na ústní přelíčení.

Po jakési praxi v těchto směrech mohly by ženy býti připuštěny za votany do sporných senátů, pokud by nedostatek průpravy jako samosoudce u okresního soudu nahrazovaly zvláště

*) K tomu poznamenává redakce, že právničky, pokud byly zaměstnány u soudů, měly s těmito zaměstnanci celkem velmi dobré zkušenosti.

dobrym vzděláním theoretickým. O kandidátky takto kvalifikované nebyla by nouze a nebylo by věci na škodu, kdyby se v některém senátě praxe i theorie doplňovaly. V některých sporech, zejména manželských, by spoluúčinnost ženského votanta přímo zvýšila důvěru v nestrannost nálezu.

V exekučním řízení bylo by ženským soudcům celkem možno svěřiti vše — (mimo spory dle §§ 35—37 ex. ř.) — pokud by dle čl. X. zák. čís. 123/23 Sb. z. nenastoupila činnost soudní kanceláře.

V řízení pozůstalostním mohla by žena-soudce nepochybně převzít úkony, jež možno svěřiti dle § 29 nesp. pat. a § 183 not. ř. soudním komisařům. Nebylo by však překážky, aby její pravomoc šla i dále (čl. VIII. zák. č. 123/23 zůstal by ovšem v platnosti). Jen jisté opatrnosti ve výběru soudce bylo by třeba, poněvadž úprava pozůstalostních věcí vyhledává životní zkušenosti. Při kolidujících nárocích dědických bývá projednání pozůstalostí někdy velmi pohnuté — vzhledem k § 27 nesp. pat. nemá tu však soudce přec jen postavení tak obtížné, jako soudce procesní. Ženský soudce by tu naopak svým taktem mnoho přispěl k dohodě stran, jako při každém jednání o smír.

Obor poručenství a opatrovnictví je pak dle povahy své nejvíce přízpůsoben ženě. Právní ochrana mladistvých, jež se v poslední době stále více prohlubuje, mohla by sotva býti svěřena rukám povolanejším. Že by i dozor nad správou jmění veden byl účelně, za to ručí smysl žen pro hospodárnost.

I v jiných oborech soudnictví nesporného nebylo by námitek, svěřiti je ženám: prohlášení za mrtva, umoření listin — zvláště pak věci obchodního rejstříku. Jde tu o práce, jež vyžadují v první řadě svědomitost, právnické vzdělání a smysl pro pořádek.

Příliš delikátní bylo by ovšem postavení ženy-samosoudce ve věcech manželských, i pokud nepatří na pořad sporného práva. Manžel by ve svém soudci viděl vždy odpůrce, manželka spojence. Proto by bylo lépe, ponechat věci jak jsou a jak se vžily.

Rovněž řízení konkursní a vyrovnací bylo by ponechat soudcům mužským, poněvadž tito mohou býti pro ně lépe vyškoleni. Ostatně jednání s věřiteli bývá často bouřlivější než proces.

Za to věci knihovní mohly by s klidem býti svěřeny soudcům ženským. Apeloval bych při tom nejen na jejich smysl pro pořádek, nýbrž i na jejich trpělivost. (Zavedení knihovního pořádku po stavbě dráhy nebo silnice!)

Zbývají ještě věci civilní pomoci právní. S tímto oborem nakládá se za panujícího nedostatku soudců hodně macešsky, ovšem neprávem. Jest však dobrou přípravou pro úkony složitější. Není pochybnosti, že by se v něm ženský soudce osvědčil.

Působnost ženských soudců v oboru trestním byla by vzhledem k povaze těchto věcí dosti obmezená.

V přestupkovém řízení bylo by snad s výhodou použití jich pro projednání urážek na cti, spáchaných ženami vůči ženám. Dobré slovo soudce by tu i často přispělo k uspokojivému narovnání.

Také úřad zmocněnce státního zastupitelství u okresního soudu nebyl by pro absolventku práv obtížným.

Úkol vyšetřujícího soudce vyžaduje ráznosti, jež není ženské povaze in abstracto tou měrou vlastní, jako mužské. Gros žádá na soudci vyšetřujícím, aby byl »řízný, jako důstojník kavalerie«. Některé úkony — obdukcce, exhumace — nenáležely by ženskému soudci.

Jako jeden z votantů v nalézacím senátu trestním byla by namnoze žena na pravém místě. Trestní soudce má býti psychologem. Na to klade nové zákonodárství stále větší váhu.

Pohnutky trestného činu a povaha zločincova při podmíněném odsouzení měly by býti posuzovány i se stránky citové. Bylo namítáno, že u ženy převládá tou měrou, že by vedla přímo k zneuznávání předpisů právních. Nemyslím, že by tato obava u ženy právnícký vzdělání byla odůvodněna.

Obtíž je v tom, jak zjednatí ženskému soudci náležitou přípravu pro funkci votanta, zůstane-li z úkonů soudce vyšetřujícího vyloučena. Jisté praxe zjednali by si ženští soudcové přechodným přidělením k státnímu zastupitelství, třeba by při líčení neintervenovali. Po boku zkušenějších kolegů mužského pohlaví by se ženy rychle vyškolily. Kdyby pak převzaly i vyhotovení rozsudku a vše co tomuto následuje, mohly by se velmi zdárně uplatnit.

Právní pomoc ve věcech trestních má cosi společného s úkoly vyšetřujícího soudce, neskýtá však stejných obtíží. Nejde tu o systematickou práci dle založeného plánu, nýbrž o jednotlivé úkony, k nimž ženám všeobecně způsobilosti upřítí nelze. K výjimkám (obdukcce a pod.) mohlo by přes to býti přihlíženo.

V uvedeném rámci mohlo by působení žen v úřadě soudcovském justiční správě býti jen vítáno. Již dávno ozývají se hlasy, že by soudce měl býti zbaven drobnější práce a zachován skutečnému rozsuzování. Hledělo se to docílití přesunutím těchto prací na kancelář. Leč to má jisté meze. Nesmí se právnícká práce znehodnocovati a příliš zmechanisovati. Uvádím jen za příklad, že i vydání kontumačního rozsudku vyžaduje právníckých vědomostí a úvah o tom, vyplývá-li návrh žalobní z děje, bylo-li doručení provedeno správně a j. Na konec přec jen osudce musil práci kanceláře přezkoumatí a ručil za ni, i čl.

VIII. a X. cit. zák. čís. 123/23 Sb. z. vyhrazují poslední slovo soudci. Ostatně ustanovení ta zůstala posud na papíře. Působnost ženských soudců by umožnila, aby soudcové mužští této přítěže byli úplně zbaveni.

Poměr prací, jež by bylo možno ženským soudcům svěřiti, ku pracím ostatním, je u různých soudů různý. Pohybuje se u okresních soudů kolem 40%, čítaje v to i práce, jež by pod dozorem kancelář obstarávala. U venkovských okresních soudů s čilou tabulární agendou i tuto číslici přesahuje.

Okresní soudy s 1 a 2 odděleními slušelo by obsaditi jen soudci mužskými, vzhledem k vedení soudu a vzájemné substituci.

Okresních soudů s 3 a více odděleními je v českém obvodu 80 a bylo by u nich as 90 míst pro kandidátky ženského pohlaví.

Vývoj nese se za úpravou větších správních obvodů. Byly-li z menších měst odstraněny berní úřady a okresní zastupitelstva, nedají se as okresní soudy mimo sídlo okresních politických správ v posavadním počtu udržeti. Tím by se vyhlídka pro ženské kandidátky zlepšily.

Sborové soudy by zaměstnaly s počátku as 30 a průběhem času, až by mohly býti do senátů zařazovány i votantky, nejméně dalších 30 ženských soudců.

Prozatímní potřeba obnášela by tedy as 120 míst, o něco méně než jest v obvodu vakancí. Kandidátky s advokátní zkouškou mohly by tedy výhodně býti umístěny.

Od podmínky celibátu nemohla by soudní správa upustiti. Soudnictví vyžaduje síly celé. Právě v tomto oboru jsou občasně vakance citelné a to jednak vzhledem k delší periodě oběhu jednotlivé věci, jednak k obtížím substituce.

Justiční správa měla posud jen málo příležitosti, přesvědčiti se o zdatnosti absolventek práv. Případy, kdy vstoupily jako kandidátky advokacie na krátkou dobu do bezplatné praxe soudní, jsou řídké. Přes to však jsou zkušenosti s kandidátkami těmi nabyté velice příznivé a opravňují k nadějím nejlepším.

Vrch. mag. rada L. Jarolimek:

Právní úřednice ve veřejné službě.

Jestliže ve feudálním zřízení a v absolutních monarchiích bývaly ženy dobrými vladařkami, pak nevím, proč by dnes v demokratickém státě nemohly býti dobrými správními úřednicemi, zvláště když jsou stejně odborně vzdělány jako muži. Dřívější, tak zvaný policejní stát, neměl, pravda, ve svém byrokratickém

aparátě míst pro ženy vhodných, ale ve státě moderním, který již nepanuje, nýbrž spravuje a tuto svou správní působnost rozšiřuje na všechny téměř obory lidského konání, najdeme mezi funkcemi, které veřejná administrativa ukládá svým právníkům, jenom nepatrné procento úkolů takových, na které by žena nestačila. I kdyby bylo lze připustiti, že se ženy průměrem nevyrovnávají mužům ve schopnosti původního abstraktního myšlení, nebyly by méně způsobilými k rozumovým výkonům potřebným při nalézání práva, totiž při řešení konkrétních spisů aplikací všeobecných norem, poněvadž tyto úkony předpokládají právě jen konkrétní myšlení, opřené o paměť, bystrost postřehu, schopnost dialektickou, krátce o vlastnosti ženám nikterak nechybějící. Ani větší citovost ženy — ať domnělá, ať skutečná — není ve veřej. administrativě žádným zlem; je-li podle výroku Masarykova spravedlnost matematikou lidskosti, bude dobře si uvědomiti, že i sama matematika, aby vyhověla potřebám konkrétních věd, musí slevovati se své rigorosní evidentnosti (na př. počet pravděpodobností!), a že tedy obdobně nebude dokonce žádným neštěstím, bude-li se také spravedlnost v praxi přizpůsobovati — byť i v mezích právního řádu — více než posud, požadavkům lidskosti; po této stránce účast žen v právní administrativní službě může býti tedy spíše vítána než odmítána.

Ale dnešní právník ve správní službě nevystačí už s pouhou juristikou. Nesmí býti jen pasivním vykladačem zákona, nýbrž musí býti také aktivním, iniciativním organisátorem života samého, a proto, je-li třeba, musí býti i kritikem pozitivního právního řádu tak, aby jej dovedl přizpůsobovati potřebám života a pokroku doby nejen de lege lata, nýbrž i de lege ferenda, — a k tomu všemu nestačí již jen schopnost rozumová, na které si my muži tak zakládáme, nýbrž k tomu je třeba i velmi živého zájmu o předměty veřejné správy samy, tedy silného citu, a ovšem hlavně energie, tedy silné vůle — vesměs vlastností, kterých už nikterak nelze upírati ženám. Po této stránce má pak dnešní veřej. správa mnoho oborů, kde jsou ženy buď stejně nebo ještě více na místě než muži (veřej. zdravotnictví, sociální péče, péče o mládež, školská správa, péče osvětová a p.), nehledě ani k tomu, že v těchto oborech bývá zaměstnáváno mnoho ženských výkonných sil, které právem požadují, aby jejich pohlaví bylo zastoupeno také v orgánech správních.

Tyto úsudky a priori potvrzuje také praxe, i když posavadní zkušenosti, omezené na krátký časový úsek a na malý počet případů, nemohou ještě býti pokládány za dostatečný důkaz z indukce, a posteriori. Pokud jsem sám mohl pozorovati v úřadě, který řídím, poznal jsem mezi právníky a právníčkami — resp. mezi jejich výkonností kvalitativní a kvantitativní — rozdíly jen takové, které se najdou i mezi úředníky téhož pohlaví, tedy

rozdíly jen individuálního, nikoli druhového rázu. Konečný úsudek je poněkud ztížen tím, že praktické právničky jsou dnes teprve průkopnicemi; na jedné straně může je deprimovati jejich izolace, nedůvěra, se kterou se potkávají, předsudky, na které narážejí; na druhé straně tyto překážky mohou jen vzpružovati jejich energii a jejich úsilí ukázati, co dovedou.

Advokát Dr. Jaroslav Mellan:

Juristky v advokátní praxi.

Je to jako s tím Zikmundovým glejtem vydaným Husovi do Kostnice. Zaručoval — jak známo — volnou cestu ke koncilu.

Po rozsudku kostnickém byl obsah glejtu vyložen sofisticky. Volná cesta k soudu neznamená prý volnou cestu k návratu.

Bylo tedy patrně obzvláštní výhodou, glejtem zaručenou, mohl-li se Hus dostaviti k soudu.

S právními studii žen v Československu je tomu nejinak.

Za Rakouska mohly ženy studovati na právnické fakultě jen jako mimořádné posluchačky, což v praxi znamenalo nemožnost jakékoliv rentability těchto studií.

Za mých studií byly v ročníku našem jen dvě kolegyně. Frekventovaly pilně přednášky, svědomitě si zapisovaly i ony partie, při nichž jsme vzadu hráli lízaný mariáš.

Na konec odešly z přednášek jako z kterékoliv universitní extense.

Do života rentovala se jim studia právnická indexem, v němž bylo dosvědčeno, že byly zapsány jako mimořádné posluchačky c. a k. české fakulty staroslavného učení Karlo-Ferdinandova, o němž geniální Bráf říkával, že je rozhodně spíše staré než slavné.

Tehdy to byl sport.

Republika internacionálním gestem, jímž naráz odstranila rozdíly a privileje rodu, povolání a pohlaví, otevřela sice i českou fakultu právnickou ženám, ale nakonec dopadá to jako s tím Husovým glejtem.

Zaručuje se jen cesta tam, k státním zkouškám, k rigorosům, k doktorátu.

A když žena doktor práv chce na podkladě absolvovaných studií a předepsaných zkoušek do praktického života, uzavírají se jí brány právnických existencí na ony pověstné Komenského Zámky devatery.

Důvody, uváděné proti praktickému uplatnění se žen právně vzdělaných, netřeba vůbec zkoumat. Buď tyto důvody jsou vážné

a pak neměly býti juristky oklamány zdáním rovnocennosti pohlaví, anebo jsou nepodstatné, a tu mají býti po zásluze přehlíženy.

Dovolit však nésti toliko onera právníkého povolání a zabránit rentabilitě, připustit jen lopotnou práci a odehnat hospodáře v čas žní, to mohlo by býti nazváno slovem velmi prostým a plně přiléhavým.

Mohlo — kdyby pisatel zatoužil po důvěrném styku se státním zastupitelstvím.

Autor těchto řádků netrpí však touto inklinací.

A tak je to dnes s našimi kolegyněmi jako s oním výměnkářem, který kdesi na návsi po klekání si postěžoval: »Když jsi dal Pane Bože zuby, proč nedal's i chleba?«

Na naše juristky nelze aplikovati ani příslib Kristův: »Kdož se slzami rozsávali, s plesáním žiti budou.«

Těžko žiti a s plesáním zvláště, když žnec je odháněn od žatvy, jež je přece výsledkem jeho vlastní, poctivé práce.

A tak většina energie vynaložené juristkami na Kalvarii zkoušek leží ladem. Doktorát žen stává se pouhou fasádou. Fasádou, pro niž schází dům.

Jest pochopitelno, že juristky marně bušící na dveře úřadů státních, samosprávných i podniků soukromých uchýlily se do advokátních kanceláří.

Advokátní komora nečiní v té příčině nižádných potíží. Myslí, že jest to v plné shodě s I. odst. § 106 ústavní listiny.

Nejsem bohužel do té míry právně vzdělán, abych mohl pochopiti, proč ten který paragraf ústavní listiny platí toliko pro advokátní komoru a nikoliv též jednotejně pro celý státní útvar a jeho odnože.

Rád bych mluvil konkrétněji.

Mou kanceláří prošlo několik juristek. Mohu tedy mluvit z vlastní zkušenosti. Byly to příslušnice nejrůznějších občanských tříd a i výsledky jejich předběžného studia byly podstatně odlišné.

Všechny se však shodovaly v příkladné pili a svědomitosti.

Nemohu při nejlepší vůli potvrditi obecně tvrzený názor, že žena se nehodí pro advokacii. Mám opačné zkušenosti. Žena je koncentrovanější než muž, majíc v podstatě (mluveno arciť všeobecně) méně životních starostí. Dovede se lépe soustředit na svěřené jí pensum.

Také ona obzvláště zdůrazňovaná přemíra citu a přecitlivělosti, jež prý ženě brání ve výkonu advokátní praxe, žije jen v theorii.

Suchopar právnických studií dovedl v ženě udepat onu diferencii mezi zvýšenou citlivostí ženy a přirozenou citlivostí normálního muže.

Rozdělil bych si problém ve dvě:

Promluvil bych o juristce zaměstnané v pracích konceptních (tedy jakási činnost pro foro interno) a o činnosti její na soudě (tedy o činnosti s hlediska fora externa).

Ve sféře první, v juristickém zpracování látky, jest juristka po většině rovnocenna muži, v menšině ho předstihuje.

Tam, kde jde o píli, (matkou píle je trpělivost) tam žena konkuruje s muži vítězně. Nejinak tomu i u juristek v advokátním povolání. I zde přirozený úděl pohlaví vítězí.

*

Rekl bych: »jurista má více invence, juristka více hloubky.« Není to prázdný objev. Vždyť v těchto diferencích spočívá jeden z rozdílů pohlaví. Poněkud jinak se mají věci v činnosti juristek na veřejnost. Mním tím jejich vystupování u soudu v roli kandidátek advokacie. Rozdíl ten je — budiž mi odpuštěno — v neprospěch ženy.

Nikoliv její vinou.

Vinna jest tu tradice a mentalita našeho lidu. Zde nutno dobývatí půdu evolučním vývojem. Píď po pídi.

Široká klientela se domnívá, že žena nemůže obhajovat její zájmy tak jako muž — ač táž klientela ráda přiznává ženě větší výmluvnost, byť ji definovala slovy, jež odiosními jsou nebo odiosními býti chtějí.

Tu nutno přesvědčovat výkony. Je to obdobně jako s lékařkami. První průkopnice na tomto poli dosvědčí nám, na jaké překážky tu narazily. Dnes zvítězily na celé čáře. Ukázaly se důstojnými konkurenty svých kolegů. Bude tomu nejinak i na poli advokacie.

Netajme si.

Vítězství žen lékařek bylo v podstatě lehčí. V medicíně je řada odvětví, jež přímo volaly po ženě lékařce. Ne tak v advokacii. Nemáme t. zv. ryze ženských procesů, jako medicína má ryze ženské choroby.

Ony ženské procesy narážejí pravidelně na procesy mužské a tu se střetne ženský cit s mužskou silou a snad i zhusta s mužskou bezohledností.

Netřeba vždy bojovat touže zbraní. Někdy lze vítězit spíše citem, oddáním se případu, ztotožněním se, promítnutím causy ve vlastní sféru srdce, než pouhou silou.

Konkurentku juristku nelze tu podceňovat. A dokonce bylo by nespravedlivé vidět v ní bojovníka méněcenného, zasvěceného porážce. Naše klientela zaměňuje ráda juristku za slečnu z kanceláře.

Na našich právníčkách jest, aby zvrátily tuto klamnou představu.

Aby ji zvrátily, nutno je vpustit na kolbiště. Bitvy se vyhrávají právě jen zápolením. Smysl pro spravedlnost káže tu kategoricky nebránit existenci vysloužené léty úmorných studií a zkoušek.

Říká se, že žena ujídá mužům chleba.

Pokud nebude umožněno nasytit ženu vůněmi růží a fialek, dotud tyto námitky zůstanou hluchou frází.

Hlad je společný obojímu pohlaví.

Věřím v budoucnost žen advokátek. Víru tu opírám o úspěchy oněch kolegyně jiných, šťastnějších zemí, zemí s méně tvrdošíjnou tradicí a méně konservativními předsudky — a o dosavadní zkušenosti s našimi juristkami.

Jde tu pouze o dětskou nemoc, již prodělává každá nová věc. Tato dětská choroba trvá arcíť poněkud déle než slušno. Bylo patrně pro rozvoj této nemoci u nás klima nad jiné příznivé.

Na kolbišti práce — a v tom by snad také byl rys demokracie — netřeba rozlišovat pohlaví. Tam rozhodujž jediné: kvalifikace.

Zatlačovat ženu do kuchyně, vidět v ní jen (promiňte výraz) industriální fabrikaci dětí a namlouvat si, že v tom je jediný účel ženství, jinými slovy tvrdit, že žena se hodí jediné k tomuto, znamená v podstatě truchlivý návrat v středověk, v němž diferovalo se mezi mužem a ženou do té míry, že vedly se učené hádky o tom, má-li žena také duši.

Nebojme se. Mateřství a rodinný krb nevychladnou, připustíme-li ženu na kolbiště práce. Mateřství a rodinný krb založený jen z nutností, z donucení, nikoho nezahřeje.

Jsou ženy, které mají talent pro rodinný život a jsou opět ženy, které inklinují k studiím a praktickému jich využití. A pak je třetí skupina. Řekl bych daleko největší ze všech.

Ona, v níž jsou ženy mající talent k tomu i onomu.

Nemá-li rovnost pohlaví býti planým heslem a bezcenným cárem papíru, pak nutno ženě popřát táž práva jako muží.

Na ní bude, aby prokázala, zda tradicí hýčkaná verše o její méněcennosti je bludem či pravdou.

Vyznávám bez mučení. Věřím v konečné vítězství žen. Vítězství spočívající v důkazu plné rovnocennosti s mužem i na poli práva.

Rakousko mělo několik hesel, o něž opíralo svou existenci. Jedním z nich bylo i ono: »Austria erit in orbe ultima.«

My to — arcíť sotva v duchu autora — překládali poctivě česky takto: »Rakousko bude na světě ve všem poslední«.

Jest nutno prokázat, že toto dědictví bývalé monarchie nás minulo.

Nechceme-li býti vskutku poslední na světě, již brání ženám v přístupu k praktickému povolání právnímu, pak musíme ženám otevřít netoliko fakulty právnické, ale i fakulty života.

Odborový přednosta Stát. poz. úřadu Fr. Novák:

V přijímacím odboru S. P. Úřadu bylo od r. 1924 zaměstnáno 6 žen se vzděláním právnickým. Jsou-li tedy níže uvedené údaje čerpány z počtu jedinců celkem nepatrného, nelze těmto údajům přisuzovati zásadní význam pro všechny ženy-právnické.

Všem těmto ženám nutno přiznati smysl pro pořádek v tom směru, že nemají a snad lze říci, ani nemilují nedodělků. Tato vlastnost jest pro úřad velmi potřebná, zvláště pak tehdy, má-li převahu běžná agenda a vyžaduje-li tato agenda značnějšího úsilí pro své množství. Smysl pro pořádek jeví se i v pořádku na stole a ve spisech. S uznáním dlužno se zmíniti o jedné z nich, která z vlastního popudu a z vlastní záliby po celou dobu svého úředního působení třídí judikáty nejvyšších soudů podle materie. V tom je vzorem téměř všem kolegům mužským.

Ve stylu a písmě nelze shledati nic žensky typického. Oboje se různí individuální povahou. Ta, která na gymnasiu prospívala velmi dobře z matematiky, má styl stručný, úsečný, ano lakonický, málokdy sáhne po archovém referátníku, stačí jí půl-archový.

Také chápavost je individuální. Některá přijímá nekriticky cizí názory, jiná se zřejmě nerada podrobuje cizímu názoru a hájí svůj.

V dodržování úředního času jsou až na malé výjimky přesné. Možno říci, že úřední čas nemaří povídáním a bavením.

Jinak mohu prohlásiti o ženách-právnících, že jsem v nich našel horlivé spolupracovníky, u nichž bylo poměrně dosti iniciativy, tvořivosti a zejména lásky a oddanosti k práci.

V Praze. dne 8. října 1928.

Ministr m. s. posl. Dr. Viškovský:

Nechci rozvinouti otázku výdělečného povolání ženy s různých jejích stránek, zvláště pokud jde o poměr ženy ku povoláním vyššího řádu. Nepochybují, že vlastní místo ženy v lidské společnosti jest v podstatě jinde a že přirozenost ženy i lidská společnost bude se vždy vzpíratí tomu, aby veliké gros žen bylo vytlačováno ze svého nejvlastnějšího oboru: rodinného života a mateřství.

Jestliže však poměry — zejména sociální — vytlačují přece ženu z rodinného života, neb jestliže žena svým vnitřním utvářením tíhne po tom, aby uplatnila se v jiném životním poslání, pak jest věcí lidskosti a neméně i logiky, otevírá-li moderní společnost ženě k tomu cesty.

Jest otázkou, které obory hodí se nejvhodněji pro takové povolání ženy. Odpověď na tuto otázku vyplývá z dvojí úvahy: jednak s hlediska ženy samé, jednak s hlediska společnosti. S hlediska ženy bude třeba zkoumati, která povolání jsou nejvíce v souhlasu s její povahou a schopnostmi jak duševními, tak i tělesnými.

S hlediska lidské společnosti třeba zkoumati, jakou měrou zájem společnosti může býti uspokojen postavením ženy do toho či onoho povolání.

Způsobilost ženy pro vyšší povolání nebude dnes v zásadě nikdo všeobecně popírati a bude tedy otázkou, pro která speciální povolání lze ženu použiti.

Běží tu ostatně nejen o otázku duševní schopnosti ženy ovládnouti myšlenkově ten který obor, nýbrž také otázku vhodnosti použití ženy pro to které povolání, tedy nejen o stránku úrovně vzdělání, nýbrž také o stránku morální, otázku psychické resistance pro to které povolání nezbytné, atd.

Bude tu vždy příkazem postavití ženu tam, kde nebude pouhou náhražkou muže, nýbrž kde může žena své zvláštní schopnosti nejlépe uplatniti.

Nikdo rozumně soudící nebude žádati průkazu, že žena hodí se stejnou měrou jako muž pro každé povolání a nebude také nárok ženy na uplatnění v povoláních vyššího řádu potíratí tím, že žena v tom či onom oboru nedovede se plně uplatniti. Vždyť budou tu obory, ve kterých dovede se uplatniti muž méně než žena, právě jako jsou jiné obory, které jsou muži vlastní před ženou.

Netřeba dokazovati plnou rovnocennost ženy s mužem vůbec, neb v určitých oborech, abychom odůvodnili její přípustnost pro vyšší povolání, dlužno však prokázati její schopnosti a nezávadnost jejího použití v tom kterém oboru.

Neunese-li žena pytel, vážící metrický cent, jest to důvodem, aby jí nebylo použito ku skládání a nošení pytlů obilí tam, kde nelze břímě rozložití na menší. Ale to nepřekáží použití ženy, ano dáti jí přednost třeba v témže závodě ku pracem pro ni vhodnějším.

Jinde budou to morální a jiné důvody, které budou brániti jistému zaměstnání ženy. Analogicky platí totéž i v povoláních vyšších. Které to budou obory ženě přístupné, neb snad zvláště vyhrazené, to jest otázkou zvláštního posouzení. K tomu může nás přivéstí jen život a praxe.

Pravil jsem, že otázka mozkové schopnosti žen bude sotva brána v pochybnost. Tato otázka jest pro obor právníký také již vyřešena. Jiná jest otázka vhodnosti použití ženy pro jednotlivé obory právníké služby. Zde musí dáti odpověď život a praxe.

Právě tak, jako není žádoucí, aby bez zkušeností otevřely se ženě všechny obory vyšších povolání a prováděly se tak pokusy, které mohou nejen zklamat, nýbrž i způsobiti hmotné i morální škody, tak právě bylo by nesprávně uzavíratí se předsudky proti použití ženy v takových povoláních s odvoláním se na to, že žena se neosvědčila tam či onde, právě tak, jak se ostatně neosvědčili a neosvědčí mnozí mužové.

Tvrdí se, že žena se nehodí pro úřad sporného soudce a zejména pro obor trestního soudnictví. Bude-li to potvrzeno ať přesnými vědeckými závěry, ať empiricky, není tím ještě prokázáno, že žena nemůže se uplatnit v jiném oboru právníké služby, ať v notářství, ať v nesporném soudnictví, v advokacii, v některých oborech administrativní služby, atd.

Dotkl jsem se různosti názorů o tom, hodí-li se právě obor trestního soudnictví pro ženu. A hle: připustili jsme ženu za porotce, může tedy žena laik spolurozhodovati o nejtěžších případech kriminálních, na život a na smrt, ale žena s právníkým studiem není u nás připuštěna rozhodovati ani o přestupku.

Pravil jsem, že běží o věc lidskosti. Tím nechtěl jsem říci, že jde o věc utrpnosti neb blahovůle k ženě. Jde o více, neboť lidskost nemůže v naší společnosti býti pojímána jako almužna, nýbrž jako právo a jako povinnost.

Může však jíti též o prospěch společnosti samé, zvláště tam, kde se žena může uplatnit svými vlastnostmi lépe než muž (trestnictví v deliktech dětí a nedospělých, poručenství, v jistých skupinách případů otázky humánního rázu, atd.).

Zkoumejme tedy a studujme. Vodítkem budiž nám hledisko lidskosti a prospěchu lidské společnosti.

Z á v ě r.

Organisace žen s právnickým vzděláním.

Zřízení právního odboru jako pracovního odboru Sdružení pro zájmy posluchaček a absolventek vysokoškolských v Praze bylo vynuceno neutěšenými existenčními poměry právniček, které, nejsouce připuštěny k četným právnickým povoláním, nemohly se státi členkami příslušných odborových organizací. Odbor pracuje především k zrovnoprávnění žen s právnickým vzděláním v praxi. Za tím účelem svolává pracovní schůze, sbírá data o postavení právniček u nás i v cizině a informuje odborné kruhy i veřejnost o svých požadavcích. Hned v prvním roce své činnosti (1925) působil k tomu, aby min. rada vydala nové, příznivější usnesení o přijímání žen do stát. konceptní služby. Deputace byly vyslány ke všem členům úřednické vlády i k jiným osobnostem, nedosáhly však bohužel svého cíle. R. 1927 pořádána společně se spolkem čsl. právníků »Všeherd« v Karolinu debatační schůze na téma: Studium a praxe právniček. Na schůzi odhlasována resoluce, jež žádá rozhodující kruhy, aby změnily své dosavadní stanovisko a přijímaly ženy za týchž podmínek jako jejich kolegy. Prály bychom si, aby všechny kolegyně staly se členkami odboru a zasilaly nám zprávy týkající se postavení právniček. Veškeré dotazy zodpoví a informace podá předsedkyně odboru Dr. M. Hokešová-Svozilová, bytem v Praze XII. Dobrovského ul. 6.

Obsah.

	Str.
<i>Předmluva</i>	5
<i>Právníčky na universitě a v praxi</i>	7
<i>Ženy a právníká povolání v cizině</i>	13
<i>Projevy odborníků:</i>	
<i>Univ. prof. Dra Jiřího Hoetzla</i>	17
<i>Univ. prof. Dra Václava Hory</i>	19
<i>Univ. prof. Dra Karla Kadlece</i>	21
<i>Univ. prof. Dra Jana Kaprase</i>	22
<i>Univ. prof. Dra O. Sommra</i>	24
<i>Presidenta vrch. zem. soudu Dra Jiřího Haussmanna</i>	27
<i>Vrch. mag. rady Jaroslava Jarolímka</i>	31
<i>Advokáta Dra Jaroslava Mellana</i>	33
<i>Odborového rady SPÚ Fr. Nováka</i>	37
<i>Ministra m. s. Dra K. Viškowského</i>	37
<i>Závěr</i>	40

**TISKEM
EDVARDA LESCHINGRA
V PRAZE.**